

Naturskyddsföreningens och Omställning Faluns synpunkter angående Översiktsplan för FalunBorlänge

Detta är vårt svar på kommunernas samrådshandling. I denna version har vi lagt till bilder och gjort en mer läsvänlig layout.

Naturskyddsföreningen

 omställning Falun

Innehåll

1. Övergripande synpunkter	s. 1
2. Framtidsbild, FalunBorlänge om 20 år	s. 6
3. Strategier för hållbar samhällsplanering	s. 7
4. Bebyggelseutveckling och mark- och vattenanvändning	s. 8
5. Socialt perspektiv	s. 10
6. Arbetsmarknad, handel och näringsliv	s. 13
7. Fritid	s. 17
8. Hållbara kommunikationer	s. 17
9. Klimatanpassning, miljöhänsyn och risker	s. 20
10. Energi och klimatpåverkan	s. 20
11. Natur,- kulturmiljö och landskapsvärden	s. 24
12. Stora opåverkade områden	s. 24

Naturskyddsföreningens kretsar i Falun och Borlänge har sedan hösten 2012 haft en grupp som arbetat med att förbereda ett remissvar. Under samrådtiden ordnade föreningen även ett offentligt dialogmöte där ca 35 personer deltog och gav sina synpunkter. Bidrag har också lämnats från enskilda medlemmar och från personer engagerade i nätverket Omställning Falun. Både arbetsgruppens åsikter och de övriga synpunkter som kommit in har utgjort underlag för remissvaret.

Följ det fortsatta arbetet med översiktsplanen på:

www2.naturskyddsforeningen.se/kretsar-land/dalarna/falun/

Remissvaret följer planförslagets rubriksättning, och varje stycke avslutas med en summering där våra förslag presenteras i punktform.

Alla foton i detta dokument är tagna av Bernt Lindberg, om inget annat anges.

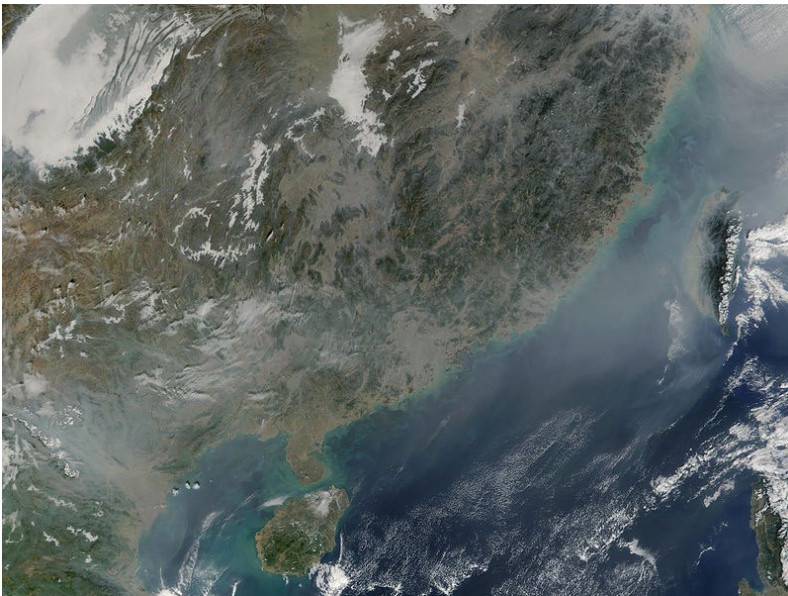
Sprid gärna detta material, men uppge källa vid citering!

Naturskyddsföreningarna i Falun och Borlänge samt Omställning Falun, september 2013.

1. Övergripande synpunkter

Vi står inför stora utmaningar ifall vi ska skapa städer och lokalsamhällen som är långsiktigt hållbara. Vårt sätt att leva och organisera samhället idag ger en ohållbar belastning på de ekologiska system som försörjer oss, och på klimatsystemet. Utmaningen handlar om att skapa infrastruktur och andra typer av incitament som gör att vi kan resa, bo och äta på ett sätt som kräver mindre resurser, mindre energi och genererar mindre utsläpp – samtidigt som vi bibehåller vår välfärd och livskvalitet. Därtill måste omställningen genomföras med ett globalt och konsumtionsbaserat perspektiv. Det betyder att man tar hänsyn till den miljöpåverkan som uppstår som ett resultat av vår totala konsumtion av varor och tjänster, oavsett var i världen miljöpåverkan sker, eftersom en stor del av de produkter vi konsumerar importeras från andra länder. Vi måste se upp så vi inte bara flyttar miljöproblemen till andra delar av världen istället för att lösa dem.

Översiktsplanen ger dessvärre inte bilden av några stora utmaningar i framtiden. Istället får läsaren föreställningen att utvecklingen kan fortsätta ungefär som hittills med en del smärre justeringar.

Smog över södra Kina och Vietnam. Foto: NASA

I den tidigare planen (Samordnad översiktsplan för landskapet mellan Falun och Borlänge, SÖP 97) som togs fram för 15 år sedan finns många goda tankar. Ledorden var resursbevarande perspektiv, hushållning med markresurser, sammanhållna stadskärnor, samordning av handel, ekologisk utveckling och medborgarengagemang. En del åtgärder har gjorts som lett i positiv riktning. Men mycket har också visat sig vara tomma ord och tendensen är fortfarande att vi avlägsnar oss från ett resursbevarande samhälle. Beräkningar av så kallade ekologiska fotavtryck visar att om alla människor på jorden hade samma livsstil som vi i Sverige skulle det krävas resurser motsvarande 3,25 jordklot. Det finns ingen anledning att tro att FalunBorlänge skiljer sig särskilt mycket från landet i övrigt. En ny

studie från Naturvårdsverket (Rapport 6483, mars 2012) visar att utsläppen av växthusgaser från konsumtionen i Sverige totalt sett har ökat med 9 procent mellan år 2000 och 2008. Ett lokalt exempel där utvecklingen gått i fel riktning är Falu kommuns grovsopor. De har nära nog fördubblats mellan 2005 och 2011. Vår livsstil ger upphov till en miljöpåverkan som inte är långsiktigt hållbar och utvecklingen behöver vändas.

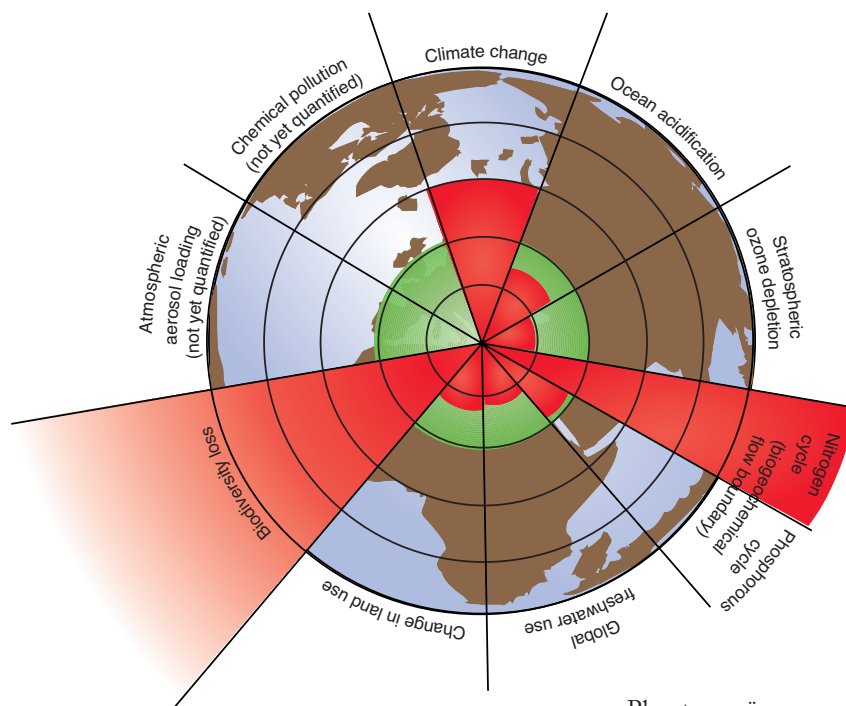
Naturskyddsföreningen stöder till vissa delar översiktsplanens inriktning. Tanken om en sammanhållen, tvåkärnig stadsregion, där städerna förtätas och eventuell ny bebyggelse företrädesvis planeras i stråket mellan städerna, är bra. Att undvika spridd bebyggelse och att främst komplettera städerna i effektiva kollektivtrafikstråk ger möjlighet att effektivt nyttja befintlig service och infrastruktur och gynnar kollektivt resande. Vidare uttrycker översiktsplanen vikten av ”närhet mellan bostäder, skola, arbete och service”, den anger att gång- och cykeltrafik ska prioriteras samt att en blandning av upplåtelseformer inom bostadsområdena ska eftersträvas. Dessa inriktningar är förtjänstfulla och har potential att ge ett minskat bilberoende, ökad fysisk aktivitet och ökad social sammanhållning. Naturskyddsföreningen har ytterligare förslag till förbättringar av ovanstående strategier (se främst avsnitt 9, Hållbara kommunikationer).

Den största bristen i översiktsplanen är att omvärldsanalysen är otillräcklig. Om ett så här viktigt framtidsdokument vilar på en otillräcklig omvärldsanalys är risken för felaktiga slutsatser och prioriteringar stor.

I översiktsplanen redogörs för allvaret i de pågående klimatförändringarna, men beskrivningen stannar vid risker för ändrade nederbördsmonster, översvämningar, erosion etc. Förutom sådana regionala effekter kommer vi att påverkas av skeenden på andra håll i världen när klimatet förändras. Omfattande klimatförändringar kommer att leda till konflikter, svält och flyktingströmmar då det blir brist på mat, vatten och energiresurser. Människor från andra delar av världen kommer att söka sig hit. Vi måste vara öppna och förberedda på att möta dessa människor.

En stigande temperatur är dessutom bara ett i en rad av symtom på att människans omsättning av både energi och resurser är på väg att spränga alla ramar. År 2009 presenterades internationell forskning, ledd av svenska forskare, som visar hur människan påverkar olika globala processer. Man har identifierat nio områden som, ifall de påverkas i för stor utsträckning, kan skapa oacceptabla och kanske oåterkalleliga miljöförändringar. Därefter har man beräknat gränsvärden som borde respekteras för att minska risken för sådana globala förändringar. Enligt analysen har gränsvärdena för tre av processerna – växthusgaser i atmosfären, förlust av biologisk mångfald och tillförsel av gödande kväve till hav och land – troligen redan passerats. (Rockström, J et al. *A safe operating space for humanity*. Nature, 2009).

När det gäller biologisk mångfald anser forskarna att utrotningen av arter sker med en hastighet som är 100-1000 gånger snabbare än vad som tidigare varit normalt i planetens historia. Hotet från utarmade ekosystem och minskad biologisk mångfald är minst lika stort som hotet från ett förändrat klimat. Utvecklingen i Sverige är inte väsentligt annorlunda än på andra håll i världen, även här hotas tusentals växt- och djurarter, främst till följd av det intensiva skogs- och jordbruket. Dessa förhållanden måste beskrivas i översiktsplanen (se avsnitt 15-16).

Planetens gränser.

Bild: Azote Images/Stockholm Resilience Centre

Människans aktiviteter har inte bara påverkat klimatet och de levande systemen. Efterfrågan på bland annat olja, fosfor för konstgödning och en rad sällsynta metaller har vuxit i en sådan takt att de lättåtkomliga reserverna nu snabbt minskar. En framtida bristsituation på råvaror riskerar att ge oöverskådliga återverkningar på våra samhällen. Våra kommuner måste därför ha en beredskap och planering för de humanitära och ekonomiska kriser som kan bli ett faktum i spåren av resurs-, klimat- och ekosystemkriserna i vår omvärld. Antingen inser vi läget och genomför en planerad och demokratiskt förankrad omställning av vårt samhälle, eller så tvingas samhället senare till mer drastiska och troligen odemokratiska och oönskade förändringar.

I översiktsplanen behövs också en analys av den totala miljöbelastning som invånarna i Falun och Borlänge kommuner bidrar till genom sina nuvarande sätt att bo, äta, resa och konsumera. Ett globalt och konsumtionsbaserat perspektiv är nödvändigt, något som till stora delar saknas i nuvarande förslag. *Miljödriven tillväxt* är ett ledord som genomsyrar översiktsplanen. Naturskyddsföreningen ifrågasätter möjligheterna att åstadkomma minskande miljöbelastning samtidigt som storleken på de ekonomiska aktiviteterna ska fortsätta växa exponentiellt (se avsnitt 6, Arbetsmarknad, handel och näringsliv).

En förtjänst med planförslaget är att det identifierar en lång rad målkonflikter. Det är annars vanligt att målkonflikter inte synliggörs i kommunala planer. Dessvärre tar förslaget inte ställning i till hur målkonflikterna ska hanteras, men detta är heller rimligen inte en fråga för de tjänstemän som utarbetat förslaget. När översiktsplanen nu blir föremål för politiska ställningstaganden krävs att det görs prioriteringar för många av de identifierade målkonflikterna. Det går givetvis inte att säga att ett visst intresse i varje tänkbar situation ska ges företräde före ett annat intresse. Men en generell inriktning, liksom den att ge företräde för gång-, cykel och kollektivtrafik före biltrafiken, borde det gå att ta ställning för på fler områden.

Grugvatan i Falun ger mycket plats för bilar. För fotgängare och cyklister är den otrivsam och inte helt hälsosam.

Vi vill visa vår ödmjukhet inför kommunernas begränsade handlingsutrymme. Vi inser att vissa av våra förslag och synpunkter inte fullt ut går att påverka inom kommunens beslutsramar. Men det är viktigt att beskriva helheten, uttrycka ambitionerna och våga vara visionär. Både för att visa regering och riksdag att FalunBorlänge menar allvar med sin strävan efter hållbar utveckling och behöver draghjälp uppifrån, och för att få till stånd en bred samhällsdebatt om framtiden tillsammans med kommuninvånarna.

Till sist – Naturskyddsföreningen beklagar att tiden för samråd varit för kort för att möjliggöra en bred medborgarmedverkan. Vi ser inte argumenten för att planen ska vara antagen före nästa val. Möjligen skulle det vara förstäeligt om den nuvarande majoriteten ville ha igenom ”sin” plan, ifall det skulle bli en ny majoritet efter valet. Men så är ju inte fallet, både kommunstyrelsernas ordföranden och oppositionsråden i kommunerna har funnits med i styrgruppen. Dessutom kommer planen att antas fel i tiden i relation till länsstyrelsens arbete med klimatanpassning. Det sägs i samrådshandlingen att ”Under 2013 kommer länsstyrelsen att gå ut till kommunerna för att genomföra den första delen av klimatanpassningsstrategin för att därefter sammanställa kommunernas behov av åtgärder och om möjligt samordna regionalt de åtgärder som föreslås.” Vi föreslår därför att tidsplanen skjuts

framåt i tiden, så att en fördjupad omvärldsanalys hinns med och att samarbetet kring klimatanpassningsstrategin med länsstyrelsen hunnit längre och kan infogas i översiktsplanen. Liksom för att möjliggöra en breddad medborgardialog. Oavsett detta föreslår vi också att den nya översiktsplanen ska bli föremål för översyn och uppföljning varje år, och att formerna för medborgardialogen utvecklas.

Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att en utökad omvärldsanalys görs, särskilt med en fördjupad beskrivning av effekterna av ett förändrat klimat, förlusten av biologisk mångfald och överutnyttjade ekosystem samt minskade tillgångar av viktiga resurser som lättåtkomlig olja och fosfor.
- Att ett globalt och konsumtionsbaserat perspektiv används för att beskriva hur vårt sätt att leva och organisera samhället påverkar miljötillståndet på planeten, och vilka typer av förändringar som behövs för att nå hållbarhet.
- Att det skapas en beredskap för att möta framtida humanitära och ekonomiska kriser i vår omvärld.
- Att översiktsplanen tar ställning - i de fall så är möjligt - till vilka intressen som generellt sett ska ges företräde där det finns tydliga målkonflikter.
- Att tidsplanen för när översiktsplanen ska antas skjuts framåt i tiden, för att ge tid att göra en fördjupad omvärldsanalys och att inleda samarbetet med länsstyrelsen kring en fördjupad klimatanpassning.
- Att den nya översiktsplanen blir föremål för årlig översyn och uppföljning, och att det utvecklas former för en bredare medborgardialog för denna årliga uppföljning.

2. Framtidsbild, FalunBorlänge om 20 år

Framtidsbilden som presenteras framhåller en rad visioner. Det är en minst sagt positiv bild som målas upp, vilket vi bejakar. Optimism och framtidstro är bra förutsättningar för att skapa engagemang. Men lika viktigt är att framtidsbilden är realistisk och har ett helhetsperspektiv. Därför borde den beröra några av de mycket stora utmaningar vi står inför: klimatet, den biologiska mångfalden, energifrågorna, ekonomiska strukturkriser. Framtidsbilden kunde innehålla en vision om att FalunBorlänge om 20 år är på god väg att ställa om så att boende, transporter, mat och annan konsumtion organiseras så att klimatpåverkan, resursförbrukning och det avfall som genereras ligger på nivåer som är långsiktigt hållbara.

Det nämns visserligen att ”I omställningen till ett hållbart samhälle är vi aktiva och vågar gå före”. Genomgående för hela översiktsplanen är att dessa ställningstaganden aldrig konkretiseras. Snarare hänvisar man till de nationella miljömålen, som väl snarare kan ses som en miniminivå. Att vara ”aktiv” i arbetet för en hållbar framtid känns ungefär lika offensivt satsat som om svenska skidlandslaget satte upp målet att alla ska vara aktiva på träningarna, *när det egentligen är OS-guld man vill vinna*.

I kampen för en hållbar framtid är det viktigaste inte ”att delta”. Tillsammans måste vi vinna för att undvika de klimat- och miljökatastrofer som annars väntar runt hörnet.

Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att formuleringen om att vara ”aktiva och vågar gå före” stryks ur framtidsbilden och ersätts med en vision (på 20 års sikt) om att ”FalunBorlänge har ställt om så att boende, transporter, mat och annan konsumtion är långsiktigt hållbara och anpassade till planetens begränsningar.”

3. Strategier för hållbar samhällsplanering

I avsnittet ges en kort och uppdaterad beskrivning av läget i klimatforskningen, och det lyfts fram att det är en utmaning att försöka hejda klimatförändringen – bra! Även vikten av att bevara biologisk mångfald och ekosystemtjänster nämns, men mycket kort och inte i relation till tillståndet i Falun/Borlänge. I detta avsnitt bör en fördjupad omvärldsanalys höra hemma, den som efterlystes ovan, med särskilt fokus på effekterna av klimatförändringar (se synpunkter under avsnitt 13-14), förlusten av biologisk mångfald (se avsnitt 15-16) samt en globalt minskade tillgång på viktiga naturresurser (se ovan, Övergripande synpunkter).

När det gäller den sociala dimensionen av hållbar utveckling vill vi gärna lägga till vikten av att skapa mötesplatser och tillgänglighet till handel, service och annat utbud nära där människor bor. Detta för att öka de sociala kontaktytorna i närområdet, och för att inte missgynna de grupper som inte har tillgång till bil, t ex många äldre, ungdomar och ekonomiskt svaga hushåll. Här kan man också lyfta fram ambitionen om en blandning av upplåtelseformer inom bostadsområdena för att undvika social segregering (se vidare våra förslag under avsnitt 4, Socialt perspektiv).

När det gäller den samhällsekonomiska dimensionen bejakar vi inriktningen att satsa på förnybar energi, energieffektiva produktionsmetoder liksom på utbildning av hög kvalitet. Men vi är som sagt kritiska till tron att fortsatt ekonomisk tillväxt verkligen går att förena med minskande miljöbelastning (se vårt resonemang om detta under avsnitt 6, Arbetsmarknad, handel och näringsliv).

4. Bebyggelseutveckling och mark- och vattenanvändning

Avsnittet beskriver hur tillkommande bebyggelse främst ska placeras i riktning mot grannstaden och i anslutning till kollektivtrafik, service och infrastruktur. Perifer och utglesad bebyggelse ska undvikas. Dessa inriktningar stöder vi. Det vi saknar i avsnittet är framför allt en högre ambitionsnivå när det gäller bevarande av jordbruksmark. Den utveckling vi sett de sista åren, där det i Borlänge exploaterats 20 hektar och i Falun 6 hektar jordbruksmark (siffror från 2006–2010, Jordbruksverket), är oacceptabel.

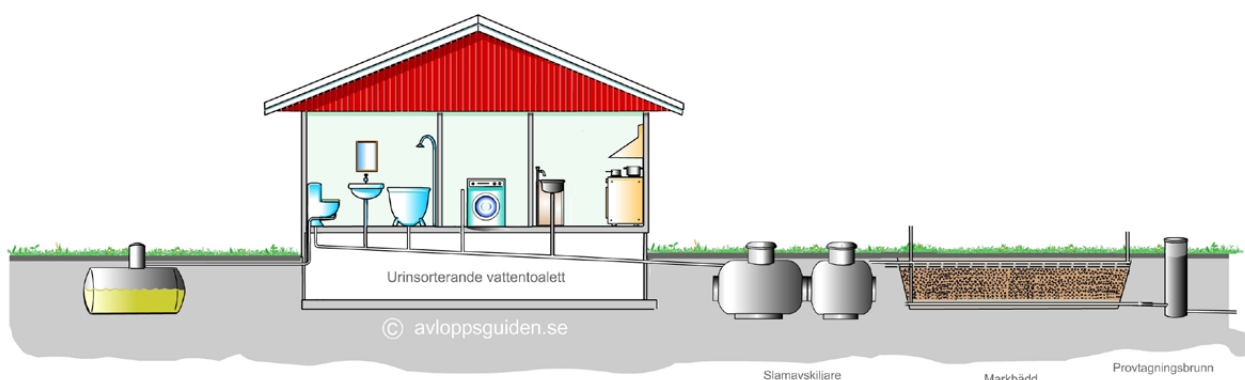
Följande citat från Jordbruksverkets webbsida (www.jordbruksverket.se, 2013-01-04, en presentation av Rapport 2013:3 – *Exploatering av jordbruksmark 2006–2010*) sammanfattar väl vår syn på jordbruksmarken som framtidsresurs:

”En åker är en resurs som i princip kan ge livsmedel och andra råvaror i hundratusentals år framåt, men om den bebyggs med exempelvis vägar, parkeringsplatser och lagerlokaler är det i det närmaste omöjligt att återställa den. Framtida generationer måste också ha förutsättningar för att producera mat. En växande befolkningen och en pågående klimatförändring pekar mot att Sverige framöver behöver ta ett större ansvar för livsmedelsproduktion. Att exploateringen är oåterkallelig gör att långsiktiga avvägningar behövs innan god mark exploateras.”

Borlänge bygger nya bostäder i Färjegårdarna på åkermark. För en del år sedan odlades här spannmål och vall. Området hade varit bra till stadsnära odling. Foto: Kristina Homman.

Kommunerna har ett kraftfullt styrmedel i Plan- och bygglagen. Den är viktig i värnandet av odlingsmark. Vid beslut om jordbruksmark måste man beakta det långa tidsperspektivet: det kan röra sig om många tusentals år. Det gör det svårt att – med dagens snabba ekonomiska förlopp – uppskatta dess verkliga värde. Bördig mark kan man inte skapa i någon större omfattning, det är något vi fått till skänks och som vi skall vårda (det beslutades 1992 i Agenda 21). I Sverige har vi inte så gott om jordbruksmark och i Dalarna lite mindre än riksgenomsnittet. Det är rimligt att tro att vi inom en ganska snar framtid får se en helt ny situation där det blir svårare att få tag på livsmedel. Detta beror främst på att de stora matexportörerna/ producenterna USA, Brasilien, Australien, Indien och Kina kommer att drabbas hårt av ett varmare och oberäkneligt klimat samt sinande vattentillgångar. Till detta kommer risken för kraftigt ökade oljepriser, när de lättåtkomliga oljereserverna börjat minska samtidigt som efterfrågan på olja fortsätter stiga. De areella näringarnas maskinpark är fortfarande till nästan 100 procent beroende av fossil energi. Vi måste ha en beredskap för en ökande grad av självförsörjning. Det betyder att vi behöver all odlingsmark vi kan få. Första åtgärden är att sluta att exploatera jordbruksmark. På sikt kommer det förmodligen att krävas att vi återupptar produktionen i delar av tidigare nedlagd åkermark samt återgår till mer extensiv betesdrift.

Urinseparerande toalett med markbädd. Illustration från www.avloppsguiden.se

I en värld med begränsade naturresurser måste man eftersträva slutna kretslopp, dvs efterlikna naturen. Detta gäller även jordbruk och mat. De ämnen som bygger upp våra kroppar måste ingå i maten och alltså finnas i odlingsjorden. Det idealiska vore att inte bara växtrester och urin och gödsel från husdjur utan även människornas urin och avföring återfördes till kretsloppet. Det finns sedan länge miljötoaletter som klarar det, och här skulle kommunerna kunna gå före, både genom införande av miljötoaletter vid sin egen nybyggnation, samt i informationskampanjer till privatpersoner och företag som anlägger nya avlopp.

Ett annat verksamt styrmedel är den kommunala upphandlingen. Den skulle kunna utvecklas ännu mer. Tillämpat på upphandling av mat till kommunala institutioner skulle man kunna komma långt för att stimulera den lokala livsmedelsproduktionen och andra lokala näringar.

Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att översiktsplanen beaktar det unika värdet hos jordbruksmark och att exploatering uttryckligen inte tillåts.
- Att kommunerna framhåller alternativ till traditionella avlopp, för att bättre ta till vara på näringsämnen.
- Att upphandlingar av mat till kommunala inrättningar innehåller tydliga kvalitetskrav angående miljö- och klimateffekter och mänskliga rättigheter förutom gängse krav på själva produkten.

5. Socialt perspektiv

I detta stycke anges att de sociala hållbarhetsaspekterna berör de flesta av översiktsplanens delar. Vad som är "social hållbarhet" definieras dock inte speciellt tydligt. Men man skriver att "Genom planering med människan i fokus kan vi bidra till att människor mår bra".

Det finns mycket forskning kring bestämningsfaktorer för välbefinnande och lycka. Både storskaliga samhällsliga faktorer som graden av jämlikhet i samhälle, materiellt välstånd, allmän trygghet, möjlighet till självbestämmande och vilka värderingar som är gällande, och individuella faktorer som sociala relationer, fritid och fysisk aktivitet (se t.ex. Naturvårdsverkets rapport *Klimatomställningen och det goda livet*, 2011). Kunskap från den typen av forskning borde ligga till grund för samhällets prioriteringar i mycket högre grad än vad som är fallet idag.

Översiktsplanen borde därför ställa frågan "vad är ett gott liv?" Det nuvarande förslaget handlar mest om människor som konsumenter och arbetskraft. Frågan måste problematiseras i relation till de utmaningar vi står inför, både lokala och globala. Är det önskvärt och ens möjligt att vi hela tiden ska bli rikare (exponentiell tillväxt), när vi i Sverige, på ett generellt plan, redan har uppnått en mycket hög levnadsstandard? Vi vill hävda att det finns andra värden, som mer fritid och mindre stress. Många människor tänker sig nog att

en radikal omställning till hållbarhet är förknippad med radikala försakelser. Naturskyddsföreningen anser att det kommer att krävas en hel del beteendeförändringar, men att många av dessa tvärtom kommer att vara gynnsamma för människors välbefinnande och hälsa. Ett större fokus på livskvalitet kan vara en drivkraft snarare än ett hinder för att nå hållbar utveckling.

En viktig faktor för människors välmående är framförhållning; att kunna veta ungefär hur ens liv kommer att gestalta sig de närmaste åren. I en ekonomi som är alltmer global, och där beslut fattas långt från invånarna försvinner denna trygghet. Vi lever även i en tid där en förändrad miljö kan ställa till stora problem, både humanitära och ekonomiska, som kommer att påverka oss åtminstone indirekt. Därför anser vi det klokt att bygga robusta lokalsamhällen, där det finns goda förutsättningar för människor att påverka sin livssituation och närmiljö. Framförhållning kräver också att man informerar invånarna om vilka problem vi står inför och för en dialog, så att alla har möjlighet att hantera utmaningarna på ett konstruktivt sätt. Detta är viktigt inte minst ur ett demokratiskt perspektiv.

I kapitlet "Socialt perspektiv" tas inga målkonflikter upp, de konflikter som relaterar till de sociala frågorna tas i stället upp på andra platser i översiktsplanen. Vi anser att de målkonflikter som direkt relaterar till avsnitt 4 ska tas upp här, för att få rätt tyngd. Man bör nämna följande målkonflikter:

Avsnitt 5

Befintliga bostadsområden – nya bostadsområden som tar i anspråk t. ex. rekreationsmark

Centrum – mindre tätorter

Avsnitt 6

Verksamhets-/handelsetableringar som förutsätter biltransport – minskad miljöpåverkan

Handelutveckling i Falu och Borlänge tätorter – handel i mindre tätorter

Större butiksstorlekar – utslagning av mindre butiker

Förtätning av bebyggelsen för verksamheter/handelsändamål – minskad tillgång på grönområden

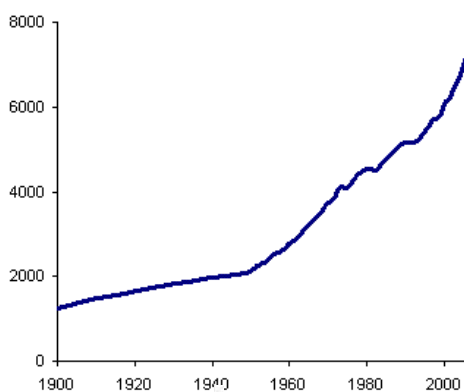
Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att frågan ”vad är ett gott liv?” ställs, med hänvisningar till den evidensbaserade kunskap som finns på området.
- Att översiktsplanen beskriver vikten av information till, och dialog med, kommuninvånarna kring de stora, globala utmaningar vi står inför.
- Att målkonflikter som relaterar till de sociala frågorna tas upp även i detta kapitel.

6. Arbetsmarknad, handel och näringsliv

Kommunerna menar att FalunBorlänges välstånd ska skapas genom så kallad *miljödriven ekonomisk tillväxt*. Den ska ersätta den konventionella tillväxten enligt neoklassisk ekonomisk teori. Fixeringen vid den ekonomiska tillväxten i planen och att städerna ska vara en tillväxtmotor i länet är en direkt implementering av tankar i Lissabonfördraget från 2009. I fördraget menar EU att Europa ska vara den ledande tillväxtregionen i världen. I fördraget finns många tankar om att detta ska ske på ett hållbart och resursbevarande sätt. Hur ser förutsättningarna ut för att uppnå minskad miljöbelastning samtidigt som de ekonomiska aktiviteterna fortsätter att växa?

Det finns inte något entydigt, enkelt samband mellan ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan. Lokala miljöproblem, som förorenad luft och förorenat vatten, minskar som regel när de materiella villkoren förbättras i ett land. Men samtidigt har BNP-ökningar, åtminstone historiskt sett, alltid varit förenade med ökade flöden av energi och resurser. Med en tillväxttakt på 2,5 procent tar det inte mer än 30 år innan konsumtionen har fördubblats. Den växande konsumtionen har hittills alltid genererat allt mer koldioxidutsläpp och krävt allt mer av vattenresurser, odlings- och betesmark, skogsmark och marina resurser. De negativa konsekvenserna har dock inte i första hand varit synliga i närmiljön utan i helt andra delar av världen. Rika länder har kunnat exportera problemen. Ser man till den totala miljöbelastningen, genom att beräkna det så kallade ekologiska fotavtrycket, ser man att rika länder har stora fotavtryck och att avtrycken tenderar att bli allt större i takt med ökad köpkraft.

Tillväxt kräver exploatering av resurser; mark, råvaror eller människor. Till vänster global tillväxt i USD mellan år 1900 och 2000 (källa: http://sv.wikipedia.org/wiki/Ekonomisk_historia), till höger förberedelser för affärsområdet Myran, Falun.

Bara för att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan sett ut som det gjort historiskt sett behöver det ju inte innebära att det måste se ut så också i framtiden. Allt fler pratar därför om grön tillväxt, eller som i FalunBorlänges fall, miljödriven tillväxt. Men det finns hittills inga övertygande beskrivningar av hur en frikoppling mellan tillväxt och ökad miljöbelastning skulle gå till, varken från politiskt håll eller inom forskningen. Tvärtom så går det att med ganska enkelt matematik visa att grön tillväxt är orealistisk. Om miljöbelastningen ska minska måste både ny teknik utvecklas

och konsumtionsmönster förändras i snabbare takt än vad ekonomin växer. Annars kommer de ökade volymerna bidra till större miljöbelastning, trots minskade behov av energi och resurser per producerad vara. De beräkningar som gjorts har utgått från behovet av minskad klimatpåverkan (se t.ex. Jackson T, 2009, *Prosperity without Growth?*) Beräkningarna visar att omställningstakten mot resurssnål teknik och hållbara konsumtionsmönster måste ske med 5-10 ggr högre takt än vad som är fallet idag, ifall klimatpåverkan ska minska samtidigt som volymerna tillåts öka. Den utvecklingen kan vi förstås drömma om, men inte med tillförsikt räkna med.

Det finns en spridd uppfattning om att vi successivt är på väg in i ett tjänstesamhälle. Forskningen pekar dock på att vi inte alls är det, åtminstone inte ifall man ser till vad vi konsumerar. Det är i och för sig fler i Sverige idag som arbetar inom tjänstesektorn, men när det gäller konsumtionen har det sedan 1960-talet bara skett små förändringar i förhållandet mellan varu- och tjänstekonsumtion. Varukonsumtionens andel av den totala konsumtionen har faktiskt ökat något. Samtidigt har den totala konsumtionen vuxit snabbt, vilket gör att vi gått mer och mer mot ett ”prylsamhälle” istället för ett tjänstesamhälle. (Alfredsson & Scocco, 2008, *Näringslivets tillstånd 2008 – Tjänsteparadox skapar tillväxt*)

Hur vi ska hantera vår konsumtion är en av framtidens viktigaste frågor. Avfallsmängderna i samhället har ökat för varje år och mångdubblats i modern tid till följd av den ökande konsumtionen. 70 procent av alla produkter som används idag ersätts inom sex år. Idag är avfallshanteringen inte längre bara en fråga om att bli kvitt avfallet. Det handlar istället om att ta tillvara på resurser i avfallet i form av energi, material och näringsämnen. Det mesta av det som kasseras kan komma till nytta igen tack vare kretsloppstänkande och nya tekniker. Här har kommunerna gjort stora framsteg. Den stora utmaningen nu är att emellertid att minimera avfallsmängden genom att motverka att avfall uppstår. Ett sätt att bidra till detta är en medveten konsumtion. Och man bör tillägga att medveten konsumtion i hög grad handlar om att avstå. Med denna vetskap kan man undra varför Falun/Borlänge uppmuntrar en utveckling som gör att handelskapaciteten växer över de egna behoven. Man skapar nya externa och halvexterna affärscentra, vilka på sikt kan ge upphov till att affärer inte längre är lönsamma i de centrala delarna, att kommunernas glesbygd och grann-kommunernas närservice utarmas och samt ger upphov till ökade transporter.

Handelns utredningsinstitut prognostiserar en årlig per capita ökning av detaljhandeln med 2,9 procent ända fram till 2025. Det innebär att detaljhandeln förväntas omsätta 835 miljarder 2025, vilket är 350 miljarder mer än den konsumtion som rådde 2009. Falun och Borlänge är dock inte de enda orter som upptäckt att handeln förutsätts vara en så kallad tillväxtbransch. Överallt i landet görs likartade handelsutredningar som alla förutsätter att just den orten har förutsättningar att växa med hjälp av nya handels-områden. Det är denna typ av framtidsvärdering som gör att Falun och framför allt Borlänge gör sitt bästa för att tillhöra de orter vars handel växer. Och hittills har särskilt Borlänge lyckats hävda sig i den konkurrensen.

Men det finns också andra trender. Marknaderna i Asien växer till exempel med 5-10 procent under samma period. Kan vi förutspå att resurserna kommer att räcka? I Sverige fanns det för tio år sedan över trettio orter i landet som hade ett positivt handelsöverskott. Det sker emellertid en kontinuerlig utslagning av orter som inte hänger med och idag har antalet orter med positivt handelsöverskott krympt till något över tjugo. För att visa att vi har en betydande ”hemmamarknad” finns i planen en tabell som visar hur man genom att slå ihop befolkningstalen i Falun och Borlänge kan utgöra den 13:e största befolkningskoncentrationen i Sverige. Samma resonemang kan emellertid tillämpas för en rad andra regioner i landet. Vi ser ingen mening att delta i den tävlingen och 2025 är det lika troligt att de stora köpladorna lever en skuggtillvaro långt borta från sin ursprungliga funktion.

En ökad etablering av handelsområden ger visserligen ett antal nya arbetstillfällen i Falun/Borlänge och kan vara fördelaktig ut kommunalekonomisk synpunkt. Mot detta ska ställas det moraliska dilemma som en ökad konsumtion får för vår hälsa i en obestämmd framtid och redan nu för vår lokala och globala miljö. Direkt kontraproduktivt är att tillåta att nya handelsområden etableras på mark som istället kan användas för jordbruksproduktion. Under Jordbruksverkets senaste fyraåriga statistikperiod mellan 2006 och 2010 togs 20 hektar av Borlänges jordbruksmark i anspråk för exploateringsändamål. Merparten av denna mark gick till nya handelsområden och industrier, men även till infrastruktur. Gränsen mellan handel och andra verksamheter är ofta flytande.

Ett problem när man ska försöka ta ställning till översiktsplanen är att den översiktliga inriktningen lämnar få konkreta uttryck för markanvändningen samtidigt som de strategier som framförs på sikt kommer att generera stora avtryck för vårt sätt att leva, hur skogen behandlas, vilka stränder som kommer att exploateras mm. Man menar att dessa delar kommer att lösas i fördjupade översiktsplaner enligt de principer och strategier som framförs i planen. Med den inriktning som planen har riskerar man därför att ge legitimitet åt ”business as usual” där kortsiktiga intressen får råda.

Givetvis inser vi att den rådande ekonomiska modellen inte är något ett par enskilda kommuner kan ändra på. Dagens ekonomi är beroende av att växa för sin stabilitet, och det behövs genomgripande strukturella förändringar om det ska gå att ändra på detta. Bland de tänkbara åtgärder som forskare fört fram, som skulle kunna minska tillväxtberoendet, kan nämnas följande: att ta ut ökad produktivitet som minskad arbetstid istället för ett ständigt ökat konsumtionsutrymme, att reformera de finansiella och monetära institutionerna och att stimulera lokal, småskalig produktion av bland annat livsmedel och energi. Kommunerna måste i översiktsplanen visa att de förstår det djupa dilemma vi står inför, där konventionell ekonomisk tillväxt inte är hållbar men där färdiga alternativ i dagsläget saknas. Det duger inte att år 2014 anta en översiktsplan där man satt på skygglapparna och förespråkar en tillväxt baserad på ökad handel och ökad konsumtion.

Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att det görs en beskrivning av den miljöbelastning som konsumtionen i kommunerna bidrar till på ett globalt plan.
- Att ”miljödriven ekonomisk tillväxt” definieras, och att det förs ett resonemang kring möjligheterna att minska miljöbelastningen samtidigt som den ekonomiska aktiviteten växer.
- Att det slås fast att fortsatt konventionell tillväxt, med ökad varukonsumtion, inte är hållbar, och att de satsningar som görs istället riktas mot sektorer som tjänster, förnybar energi, grön teknik etc.
- Att de fördjupade översiktplaner som inrymmer nya externa och halvexterna handelsområden inaktualiseras.
- Att industrimark och handelsplatser inte får etableras på åkermark eller sådan mark som kan komma ifråga för odling.
- Att vilseledande överenskommelser om handel med sk skrymmande varor och säl-lanköpshandel upphör.

7. Fritid

Se våra synpunkter om vikten av att skydda och tillgängliggöra tätortsnära skog under avsnitt 15–16 nedan.

8. Hållbara kommunikationer

En grund för att skapa hållbara kommunikationer är att planera samhället så att vi undviker en stor del av både person- och godstransporterna, både de lokala transporterna och de långväga. Lokalisering av funktioner på nära håll kan ge ett samhälle som är bekvämare att leva i samtidigt som det då finns en mer rimlig chans att ersätta dagens fossila drivmedel med förnybara.

Den föreslagna planeringen för kommunikationer har förutsättningar att bli en bra start på omställningsarbetet mot ett hållbart trafiksystem. Det föreslås t.ex. att gång-, cykel- och kollektivtrafik ska ges utrymmen ”på bilens bekostnad”. Men förutom denna formulering tar översiktsplanen ingen aktiv ställning mot fortsatt prioritering av bilism. Bilanvändningen måste minska på mycket kort tid, både för klimatets skull och på grund av sinande oljeresurser. För att lyckas överföra trafikanter till andra färdmedel, såsom cykel eller buss, krävs oundvikligen ett aktivt arbete som försvårar för bilar istället för fortsatta investeringar i bilvägar. Vi förespråkar åtgärder som att skapa fler bilfria vägar, att göra vägar smalare och att sätta ut fler farthinder.

En huvudinriktning för översiktsplanen är att skapa städer som är täta och koncentrerade för att gynna gång-, cykel- och kollektivtrafik. Till detta vill vi tillägga vikten av att sträva efter funktionsintegrering. En stad där bostäder, arbetsplatser och handelsområden är separerade ifrån varandra i sina egna områden skapar ett ökat bilberoende. Sannolikheten att dagliga resor och ärenden ska kunna utföras till fots eller med cykel minskar. Man riskerar därtill en exkludering av människor vars mobilitet är sämre, t ex unga, äldre, hushåll med låg inkomst m fl. Om ett område tvärtom har flera olika funktioner integrerade tillsammans ökar chanserna för aktivt resande. Trots att dessa samband är väl kända, inte minst från forskning kring fysisk aktivitet och risk för fetma och hjärt-kärlsjukdom, så går utvecklingen fortfarande i precis fel riktning i många svenska kommuner, däribland Borlänge.

Inte heller för kollektivtrafiken gäller endast önskemål om täthet. Lika viktigt är att de stråk som kan trafikeras ger möjlighet till hållplatser inom bekväma och trafiksäkra gångavstånd till start och mål, samt att linjesträckningarna inte blir alltför krokiga. Sammanhängande bebyggelseband mellan städerna ger god ekonomi för kollektivtrafiken genom samtidigt dubbelriktat resande.

När det gäller cykeltrafik är det otillräckligt att endast ställa upp mål för områden upp till 5 kilometer från stadscentra. Inom denna zon är som regel kollektivtrafiken av hygglig kvalitet. För de glesare bebyggda delarna av kommunerna är ofta busstrafiken stora delar av dagen och vid veckoslut så undermålig, att för avstånd upp till ca 20 km står resvalet mellan bil och cykel. Särskilt viktigt är att skapa trafiksäkra förbindelser parallellt med huvudvägar med stor och snabb trafik. Där bör man kunna gå och cykla antingen på GC-väg eller på lågtrafikerad lokal väg. Ett exempel på sådan brist är rv 69 Bergsgården – Grycksbo, ett annat längs E16 mellan N. Amsberg och Gimsbärke. Att cykla på 90-skyltad väg med närmare 10 000 bilar per årsmedeldygn måste betraktas som mycket farligt, och motverkar effektivt valet för cykelvilliga.

När det gäller busstrafik har Dalatrafik i alltför hög grad under senare år satsat på snabbhet och samtidigt försämrat tillgängligheten och säkerheten för dem som är på väg till och från, samt vistas på hållplatser. Busslinjer som tidigare gick på belysta lokalvägar, har flyttats ut på vägar utan belysning och med snabb, tung och smutsig trafik. Mellan Borlänge och Ludvika körs snabbbussen 244 ofta med nästan samma avgångstider som tågen, medan de mellanliggande byarna har fått drastiskt försämrad trafik. Samma effekt verkar vara i annalkande för småbyarna längs sträckan Sägmyra-Bjursås-Falun. Den goda koppling mellan stadsbussar och bussar mellan städerna, som beskrivs i texten, tycks idag fungera mindre bra. Effekterna av ett nytt Resecentrum i Falun för busstrafiken omnämns inte. Inte heller ser vi någon koppling till översiktsplanen i anbudsunderlaget för den stora upphandlingen av busstrafiken för de närmaste 10 åren, utan upphandlingen tycks leva sitt eget liv utan möjlighet till påverkan av potentiella resenärer. I Avesta och Mora-Orsa har man tagit spännande initiativ för att öka bussresandet, något som FalunBorlänge bör låta sig inspireras av!

Det finns ingen motivering till varför man ställt upp målet om 1 timme och 40 minuters tågrestid Borlänge–Stockholm. Vid val mellan bil och tåg torde biljettpreis, turtäthet och regularitet väga tyngre än restid, när tåget redan nu är snabbare än bil på sträckan. Som första steg ska studeras om trafiken kan effektiviseras. Dagens kapacitetsproblem beror till stor del på att SJ och TIB kör tåg med låg belägningsgrad tätt efter varandra, och blockerar därigenom effektivt framkomligheten för mötande tåg. Med ett taxsystem som gör det möjligt att enkelt kombinera resor med buss och de olika tågoperatörerna skulle situationen med alltför många dubblade turer kunna förbättras avsevärt. Utredningen förbigår även nyttan med att höjd kapacitet skulle göra möjligt att betjäna pendlarsamhället Ornäs med en återöppnad station, som torde få fler resenärer än många platser som TIB idag trafikerar – exempelvis Tällberg, Ställdalen, Torsåker.

Vi saknar alternativa lösningar för trafiksituationen i N. Amsberg, Ornäs och Halvarsgårdarna. Den mest obekväma omställningsfrågan för många kommuninvånare är att minska bilismen, och vi ser för få ansatser till uppmuntran till detta i översiktsplanen.

Flygtrafik är extremt energislukande, framför allt vid starterna. Därmed måste vi så långt det är möjligt undvika att använda flyget för både gods- och persontransporter, och framför allt undvika flyg på korta sträckor. Stödet till flygplatser i Dalarna kan ses som ett utslag av det mycket kritiserade och omfattande stödet till verksamheter som bygger på användning av fossila drivmedel.

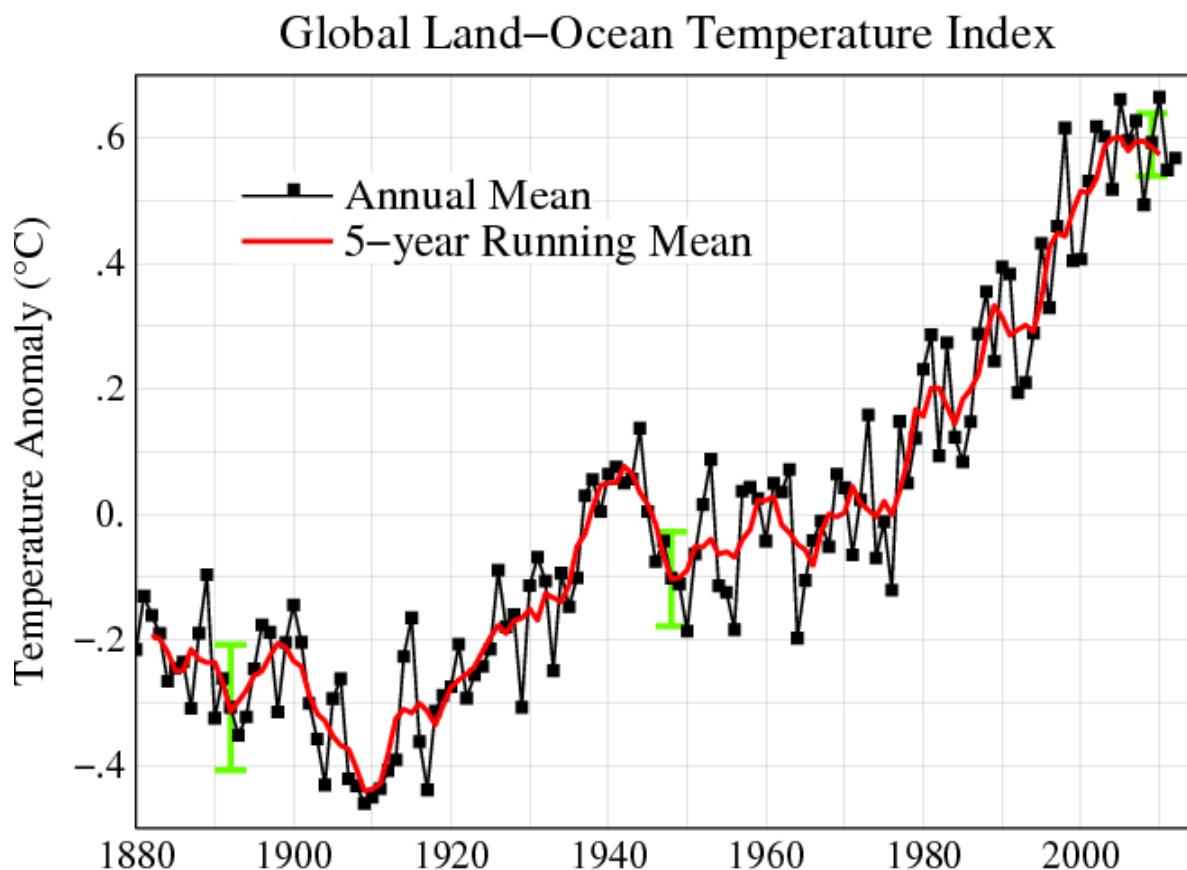
Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att översiktsplanen tar aktiv ställning mot fortsatt prioritering av biltrafiken.
- Att det uttrycks en ambition att öka funktionsintegreringen, dvs att ett område har flera olika funktioner tillsammans, som bostäder, näringsverksamhet, handel och annan service, för att öka möjligheterna till aktiv transport. Den nuvarande trenden med ökad funktionsseparering skapar ett ökat bilberoende.
- Att planeringen för ökad cykling även inriktas på resandet utanför städerna, för att möjliggöra cykelresor till och från småorterna på avstånd upp till ca 20 kilometer.
- Att den pågående upphandlingen av busstrafiken kompletteras med detaljförhandlingar som säkrar pendlingsmöjligheter för mindre orter som inte ligger längs med huvudstråken, undviker dubblering av tågtrafik på belastade sträckor, och aktivt satsar på ökad bussanvändning.
- Att effektivisera dagens trafik där tre operatörer tidvis trafikerar samma sträcka med olika biljettsystem, samt att satsa på (åter)invigning av pendeltrafik till Falun och Borlänge från t ex Ornäs och Ryggen.
- Att stödet till lokala flygplatser upphör för att få en övergång till transportmedel som har mindre påverkan på klimatet.

9. Klimatanpassning, miljöhänsyn och risker

10. Energi och klimatpåverkan

De båda kapitlen behandlar klimatförändringarna mycket kortfattat och hänvisar i stort sett till externa dokument. Det är inte bra. Vi anser istället att ett nyskrivet avsnitt bör bli utgångspunkten för hela översiktsplanen. Som kommunerna själva formulerar problemet: ”**Klimatet är en av vår tids viktigaste ödesfrågor**”. Naturskyddsföreningen instämmer till fullo i detta!

Globala temperaturavvikelser från 1880 till och med 2010. Noll är medeltemperaturen från åren 1951–1980. Den svarta linjen är årliga medelvärden medan den röda representerar medelvärden över 5 år. De gröna staplarna visar den uppskattade felmarginalen. Bild: NASA, källa: sv.wikipedia.org/wiki/Global_uppvärmning

Den förindustriella halten av koldioxid i atmosfären var 280 ppm (miljondelar). Enligt FN's klimatanalyspanel IPCC's rapport 2007 kan en fördubblad halt av koldioxid i atmosfären till 560 ppm ge en ökning av den globala medeltemperaturen på mellan 2 och 4,5 grader. Enligt färskaste siffror har vi nu precis passerat 400 ppm, och ökningen sker även i allt snabbare takt, från runt 0,7 ppm per år 1958, till 2,1 ppm per år under de senaste 10 åren. Även om vi skulle lyckas vända trenden är vi redan uppbundna till temperaturökningar som kommer att vara i minst 1000 år, pga att koldioxiden har så lång uppehållstid i atmosfären (Christian Azar, professor i energi och miljö vid Chalmers, Dagens Eko, Sveriges Radio 2013-05-11).

Naturskyddsföreningen hävdar försiktighetsprincipen, vilket medför att man räknar med en temperaturhöjning på 4,5 grader vid en fördubbling av koldioxidhalten (se Naturskyddsföreningens rapport *Utsläppsbanor för ett 1,5 C-gradersmål*). Konsekvensen av det är att utsläppen måste börja minska nu (eller snarast) och att vi i Sverige måste nå noll nettoutsläpp 2030. Vi måste även ta i beaktande den "klimatskuld" som vi i den rikare delen av världen har gentemot fattigare länder. Det utrymme som finns kvar för utsläpp bör tillfalla länder i behov av utveckling. Vi bör även vara medvetna om att det så kallade "2-gradersmålet", vilket ligger till grund för Sveriges och EU's klimatarbete, är en politisk kompromiss mellan vetenskap och politiska ambitioner. *Även om vi skulle uppnå 2-gradersmålet kommer vi troligtvis att drabbas av allvarliga klimatförändringar!*

Om man tar hotet med ett förändrat klimat på allvar krävs mycket mer långtgående och innovativa åtgärdsförslag för att kommunernas ambitioner ska verka trovärdiga. Att inte göra något för att ingen annan inte gör något är en mycket dålig ursäkt. I dagsläget är kommunernas klimat- och miljöarbete dessvärre inte speciellt imponerande. I Naturskyddsföreningens senaste klimatindex från 2010 låg Borlänge på plats 79 (plats 39 år 2007, plats 54 år 2005), Falun på plats 112 (plats 23 år 2007, plats 11 år 2005). I tidningen Miljöaktuellt's undersökning av kommunernas miljöarbete från 2012 kom Borlänge på plats 41 (resultatet har förbättrats sedan föregående mätning), Falun på plats 158 (resultatet har försämrats sedan föregående mätning). Falun/Borlänge går alltså idag inte före på något sätt, vi blir snarare förbispungna av andra kommuner.

Vi förstår att många av de problem vi står inför inte kan lösas enbart på kommunal nivå. Det krävs nationella och internationella åtaganden och åtgärder både för att minska utsläppen av växthusgaser och för anpassningsåtgärder i klimatförändringarnas spår. Men kommunerna har en nyckelroll i klimatarbetet och kan påverka genom sitt arbete med t ex energi, transporter, upphandling, fysisk planering. I slutet av avsnittet ställs frågan: "Klarar vi att ta de obekväma beslut som krävs för att minska klimatets påverkan?" –*Ja, vi skulle kunna klara det, är vårt svar. Men inte med de ambitioner som finns i de nuvarande skrivningarna!*

Man hänvisar i stor utsträckning till externa dokument. Det är problematiskt i sig, då dessa mycket viktiga frågor måste tas på allvar och diskuteras på djupet i en översiktsplan. I de externa handlingsplaner man hänvisar till är tonen ungefär densamma som i samrådshandlingen. Man är medveten om problemen men föreslagna strategier och åtgärder är otillräckliga.

Två exempel på områden där vi tycker att kommunerna har för låga ambitioner är energieffektivitet i byggnader och persontransporter. När det gäller energieffektivisering ansluter man sig till de nationella energieffektiviseringsmålen som anger att energianvändningen i byggnader ska halveras till år 2050. Här anser vi att kommunerna bör anta ett högre mål ifall man menar allvar med visionen om

att ”gå före”. När det gäller persontransporter krävs en genomtänkt och långsiktig planering som gör det enklare att gå och cykla och som skapar förutsättningar för mer kollektivtrafik, tillsammans med strategier för att göra bilåkande till ett mindre konkurrenskraftigt alternativ. Särskilt inom detaljhandeln går utvecklingen idag i rakt motsatt riktning. Nyinvesteringarna fortsätter att lämna städernas centrum och bostadsområden och förläggs istället till industriområden och längs större vägar. Bilen blir allt mer ett måste för att kunna ha ett fungerande vardagsliv. I Falun kommuns trafikstrategi finns många fina formuleringar om hållbart resande, samtidigt som man kan läsa ”Tillgängligheten till Falu centrum ska vara fortsatt god för de som behöver åka bil.” (s. 16). Vi är fullt medvetna om att vissa verkligen behöver använda bil, men frågan är om man inte behöver nyansera begreppet ”behövande”.

Vindkraften är på snabb frammarsch i Falu kommun, i Borlänge planeras nästan ingen vindkraft. Naturskyddsföreningen är för att förnybara energislag som vindkraft, bioenergi och sol växer, men det får inte ske på bekostnad av ökade skador på naturen. Områden med höga naturvärden ska inte bebyggas med vindkraftverk eller förses med nya vägar. Vi anser tvärtom att vindkraftverk hör hemma i kulturlandskapet och att tekniken kan och ska utformas för att vindkraftverk ska vara acceptabla i jordbrukslandskapet. Vindkraften behöver inte gömmas undan och koncentrerat drabba människor i utpräglad glesbygd.

Soleltekniken närmar sig nu ett ekonomiskt genombrott, bl.a. tack vare den massiva tyska satsningen. Solel kommer att kunna täcka en väsentlig del av elanvändningen och har alla möjligheter att produceras småskaligt på tak och fasader. Våra kommuner kan vara föregångare genom bebygga sina egna fastigheter med solelsanläggningar.

Kommunerna har ett viktigt ansvar för att föra upp klimatfrågan på dagordningen, inte minst ur ett demokratiperspektiv; att informera och samtala med invånarna om de utmaningar vi står inför. Med tanke på den kunskap vi idag har om de scenarier vi står inför, vore det mycket oansvarigt att inte börja tala om dessa. Vi saknar en diskussion om hur det globala ekonomiska systemet kan påverkas och dess

Vindkraftverk i Sörskog.

följdverkningar på en lokal nivå. Ändrade väderförhållanden kommer förmodligen leda till stora folkomflyttningar. Hur förbereder vi oss för att ta hand om och möta dessa ”klimatflyktingar”? Hur ser den lokala livsmedelsförsörjningen ut vid händelse av globalt stigande (kanske skenande) priser på mat? Som sagt, vi inser att klimatförändringen är en mycket komplex fråga, och att kommunerna inte ensamma kan ta ansvar för att vända utvecklingen. Dock är det kommunerna som kommer att vara bland de första som möter invånarnas reaktioner i händelse av kris. Det borde alltså finnas ett egenintresse av en bred dialog kring dessa frågor, både för att förebygga och mildra krisernas verkan.

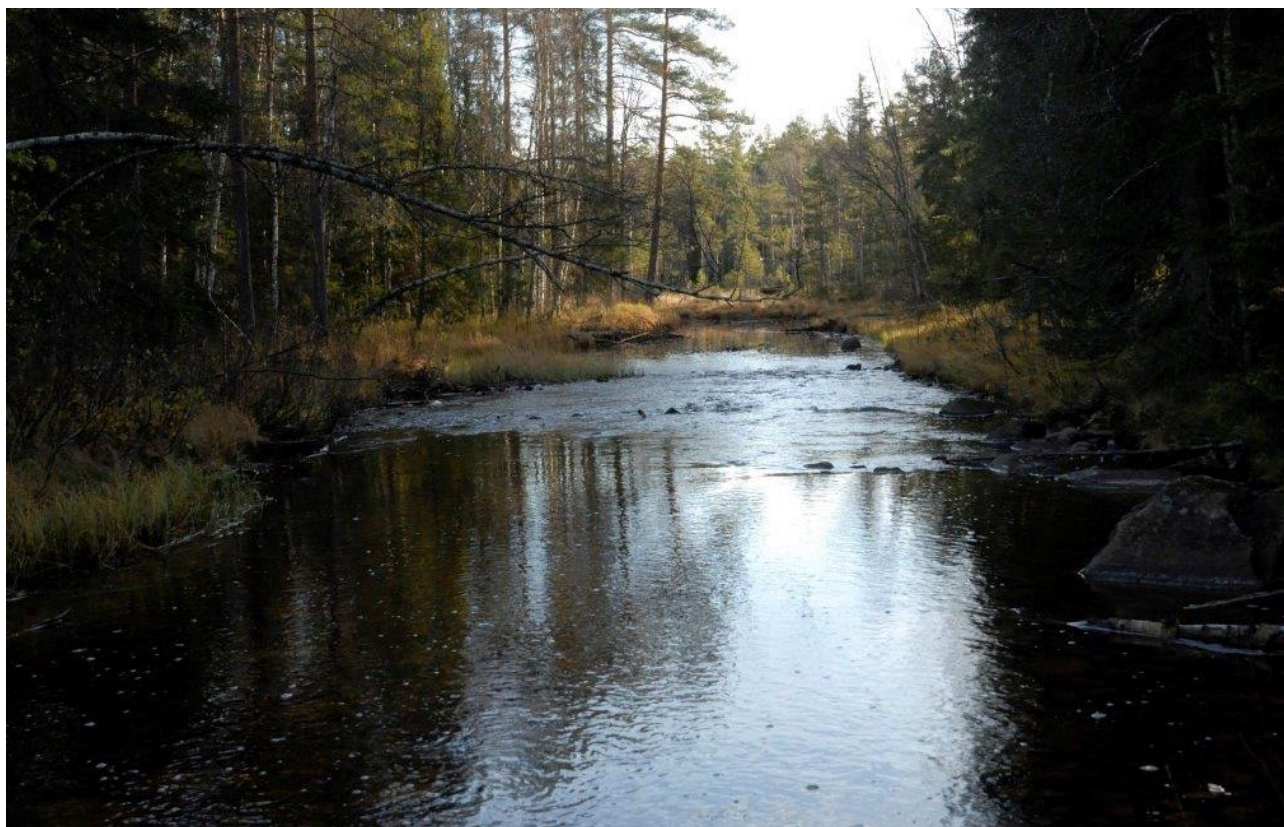
Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att en framtidsbild baserad på den aktuella klimatforskningen tecknas som utgångspunkt för planeringen. Den innebär ett betydligt mer problematiskt scenario än vad som antagits i regionala och nationella styrdokument.
- Att planen tydliggör behovet av ökad dialog med kommuninvånarna kring följderna av ett förändrat klimat, för att skapa delaktighet i och förståelse för de åtgärder som krävs för att minska vår klimatpåverkan.
- Att huvuddragen i kommunernas klimatstrategier beskrivs i översiktsplanen.
- Att behovet av radikala omställningsåtgärder tydliggörs, och att det föreslås högre ambitioner inom områden där kommunernas mål idag är otillräckliga, t ex för energieffektivisering och persontransporter. Översiktsplanen är ett bra tillfälle att höja ambitionerna i klimatarbetet, vi kan inte nöja oss med att hänvisa till tidigare dokument.
- Att kommunerna omprövar inställningen att jordbrukslandskapet inte ska rymma vindkraftverk.
- Att kommunerna satsar på att producera solceller med hjälp av anläggningar på tak och fasader på sina egna byggnader.

11. Natur,- kulturmiljö och landskapsvärden

12. Stora opåverkade områden

Översiktsplanen lyfter i dessa avsnitt fram betydelsen av biologisk mångfald. I planen framgår att flera områden är föremål för skydd såsom Natura 2000 och reservat. Detta är delvis områden som är föremål för friluftsliv som Gyllbergen och Runnområdet. Beskrivningen av de vidsträckta skogsområden som finns i Faluns nordvästra områden samt Gyllbergen i Borlänge beskrivs som orörda områden lämpliga för rekreation och besöksnäring. Översiktsplanen lyfter fram behovet av förtätning av staden och samtidigt bibehålla grönområden. Motiv som lyfts är behovet av att värna befintliga odlingsbara markytor samt att nybebyggelse ska ske i stråk för kollektivtrafik och pendling mellan de båda kommunerna. Översiktsplanen uttrycker begreppen biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Resiliens är här centralt och planen borde uttrycka en ambition att i ekonomiska termer beskriva de mervärden som ett ökat skydd och ökad biologisk mångfald kan tillföra regionen.

Lungsjöa-området, en dalgång med höga naturvärden där Stora Enso och Bergvik skog AB hösten 2013 avverkat stora arealer.

Sveriges åtaganden efter FN-mötet om biologisk mångfald 2010 i Nagoya kommenteras inte alls i översiktsplanen. Enligt Nagoyaplanen ska minst 17 procent av alla landområden omfattas av områdesskydd eller motsvarande, och utrotningen av arter ska stoppas senast 2020. Falun och Borlänge har gjort en hel del för att skydda värdefull natur och hotade arter under senare tid. Men för att vi ska ta ett regionalt ansvar för Sveriges åtaganden i Nagoyaplanen är det lång väg kvar. Vi anser att det borde finnas en vision om att skydda minst 17 procent av skogar, myrar och andra naturtyper även i våra kommuner.

De tysta och vidsträckta områdena i nordöstra Falun saknar en analys utifrån biologisk mångfald. Dessa områden är kraftigt påverkade av trakthyggesbruk, monokultivering av tidigare naturskogar samt kraftigt fragmenterade av skogsbilsvägnätet. De fragment av förhållandevis opåverkade naturskogar som finns kvar saknar ofta ett skydd och är ständigt föremål för exploatering av nya skogsbilvägar, trakthyggesbruk samt utbyggnad av småskaligt vattenkraft. Det behövs en uttalad ambition i översiktsplanen att bevara och skydda dessa områden med stora biologiska och rekreativa värden. Översiktsplanen saknar framför allt en målformulering kring hur man i framtiden vill värna och skydda dessa områden från ytterligare utarmning av den biologiska mångfalden.

Översiktsplanen lyfter inte den historiska månghundraåriga industrialiseringens inverkan på den biologiska mångfalden runt Världsarvsstaden Falun och skogsindustrins behov av massa med avseende på Kvarnsvedens pappersbruk i båda kommunerna. Här ser vi ett behov av att återställa och restaurera delar av de biologiska värden som gått förlorade.

Kalhygge i Lugnets naturreservat som förvaltas av Falun kommun.

Både Borlänge och Falu kommun har en ambition att utveckla ett trakthyggesfritt skogsbruk i de kommunalt ägda skogsinnehaven. Detta är värt att lyfta fram ur såväl ett biologiskt mångfaldsperspektiv som ur ett folkhälsoperspektiv. Att våga pröva alternativ till dagens trakthyggesbruk/monokultivering kan ha både ekonomiska och ekologiska incitament och mervärden som är värda att utveckla och marknadsföra för även andra skogsägare i kommunen.

Att lättillgängligt ha tillgång till naturskogsområden är både en hälsofaktor och en pedagogisk värdefull resurs. Ur ett folkhälsoperspektiv är det viktigt att lyfta fram värdet av att långsiktigt

skydda och utveckla stadsnära naturskogsområden. Begreppet skog har sedan några generationer tillbaka förändrats för de flesta människor, till följd av den utarmning som skett sedan inträdet av det rationella skogsbruket på 1960-talet. Att värna en biologisk mångfald är därför en pedagogisk utmaning. Genom att uppleva naturen och mångfalden skapas förutsättningar för engagemang. Att tillgängliggöra biologisk mångfald i närområdet har alltså både ett pedagogiskt värde och är en resurs för hälsa och välbefinnande, inte minst för barn, ungdomar och äldre. En översiktsplan bör därmed tydliggöra dessa långsiktiga mål.

Falun ingår i nätverket "Healthy Cities". Detta är värt att lyfta fram i översiktsplanen vad gäller tillgängligheten till stadsnära grönområden. I samband med att staden i framtiden ska förtätas är det av folkhälsoskäl väsentligt att lyfta fram denna tillgång till grönområden. Dessutom kan djur och växter spridas och bidra till bibehållen eller ökad biologisk mångfald via korridorer av grönområden.

Det finns en gräns på 300 meter för att tillgängliga grönområden blir en vardaglig källa till rekreation och välbefinnande för både barn och vuxna. De korridorer av grönområden som finns idag eller som kan återskapas är därmed en värdefull resurs eftersom det finns en tydlig korrelation mellan närhet till grönområden och folkhälsa. Att värna stadsnära rekreativa miljöer är också en jämställdhetsfråga för många invånare som inte vill eller kan ta sig ut till avlägsna naturområden. I samband med utvecklingen av nya bostadsområden är korridorer av grönområden därför en nyckelfaktor att ta hänsyn till för bibehållandet av den biologiska mångfalden och folkhälsan.

Naturskyddsföreningen föreslår:

- Att FalunBorlänge tar ett regionalt ansvar för Sveriges åtaganden i Nagoyaplanen genom en ambition om långsiktigt skydd för minst 17 procent av skogar och andra naturtyper inom kommunerna.
- Att det uttalas en målsättning om att ge ökat skydd för de biologiska värdena i de stora opåverkade områden som pekas ut i översiktsplanen.
- Att den kraftiga utarmningen av biologisk mångfald till följd av gruvnäring och massaindustri i kommunerna beskrivs, liksom en ambition att återställa och restaurera delar av dessa biologiska värden.
- Att kommunernas ambitioner att utveckla ett trakthyggesfritt skogsbruk på kommunägd mark lyfts fram. Det skogsbruket kan sedan stå som modell för det privata skogsbruket.
- Att vikten av tätortsnära skog lyfts fram, både i avsnitt 7 om fritid och i avsnitt 15 om naturvärden. Planer för hur sådana områden ska skyddas, skötas och göras tillgängliga bör beskrivas.